

Міністерство освіти і науки України
Волинський державний університет імені Лесі Українки

Філологічний факультет
Кафедра української мови

Т.Є. Мasiцька, О.Г. Межов

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ
ДО КОМПЛЕКСНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ
З КУРСУ „СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА
ЛІТЕРАТУРНА МОВА: СИНТАКСИС”

для студентів спеціальності 6.030500
„Українська мова і література”
освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр”

Луцьк - 2006

УДК

ББК

М

Рекомендовано до друку кафедрою української мови (протокол № 5 від 26 жовтня 2005 р.) та Вченою радою Волинського державного університету ім. Лесі Українки (протокол № від р.).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ ДО КОМПЛЕКСНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З КУРСУ „СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА: СИНТАКСИС” для студентів спеціальності 6.030500 „Українська мова і література” освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр”.

Підготували: доценти кафедри української мови Волинського державного університету ім. Лесі Українки **Масицька Т.Є, Межов О.Г.**

Рецензенти:

Рудяков О.М., доктор філологічних наук, професор Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського;

Громик Ю.В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри історії та культури української мови Волинського державного університету ім. Лесі Українки.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс сучасної української літературної мови є основоположним у системі підготовки викладача-філолога. Засвоєння його студентами передбачає глибоке оволодіння ними теоретичного матеріалу, вироблення відповідних практичних навичок. Однією з найважливіших форм перевірки знань та умінь студентів є контрольна робота. Пропоноване навчально-методичне видання містить пакет комплексних контрольних робіт з курсу “Сучасна українська літературна мова. Синтаксис”, який укладено відповідно до “Програми з сучасної української літературної мови”, затвердженої Міністерством освіти та науки України, зі змінами, схваленими кафедрою української мови ВДУ ім. Лесі Українки. До посібника також увійшли програма курсу, методичні вказівки, необхідні для виконання практичних завдань і висвітлення теоретичних питань, список рекомендованої літератури та критерії оцінювання контрольних робіт.

Мета пропонованих контрольних робіт – перевірити рівень оволодіння студентами теоретичного матеріалу та вироблення в них відповідних практичних вмінь і навичок. Оскільки робоча програма з синтаксису охоплює три модулі (словосполучення і просте речення; ускладнене просте речення; складні синтаксичні конструкції), то відповідно до кожного з них укладено по 30 варіантів завдань. До контрольної роботи №1 увійшли питання і завдання з таких тем: „Словосполучення”, „Речення як основна синтаксична одиниця”, „Граматична основа простого двоскладного речення”, „Система і структура другорядних членів речення”, „Односкладні речення”, „Неповні речення”, „Нечленовані речення”, „Семантико-синтаксичний та комунікативний аспекти простого речення”. Контрольна робота №2 має на меті перевірити знання і вміння студентів з тем: „Поняття про ускладнене просте речення”, „Однорідні члени речення”, „Відокремлені члени речення”, „Уточнювальні одиниці”, „Вставні й вставлені компоненти”, „Звертання”. Контрольна робота №3 включає питання з таких тем: „Складносурядні речення”, „Складнопідрядні речення”, „Безсполучникові складні речення”, „Багатокомпонентні складне речення” та ін. Кожен варіант контрольної роботи містить два теоретичні питання, що потребують ґрунтовної відповіді з використанням самостійно дібраних прикладів, а також практичне завдання, що вимагає повного аналізу різнотипних синтаксичних одиниць: словосполучень, простих речень, складних синтаксичних конструкцій. Контрольні питання й завдання орієнтовані не тільки на формальне відтворення матеріалу підручників, наукових посібників, а й на осмислення фактів, їх систематизацію, самостійний підбір ілюстрацій. Вони дадуть можливість зробити висновки про якість опрацювання студентами відповідних тем, вироблення в них вмінь і навичок, необхідних для лінгвістичної підготовки. Мета методичних вказівок, у яких представлено порядок і зразки виконання різних видів розборів, – допомогти студентам у підготовці до контрольної роботи із синтаксису сучасної української літературної мови.

ПРОГРАМА КУРСУ „СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА. СИНТАКСИС”

Змістовий модуль 1. Словосполучення і просте речення

Предмет і завдання синтаксису, зв'язок синтаксису з іншими науками. Фундаментальні поняття синтаксису. Синтаксичні одиниці, їхні основні ознаки та принципи виділення. Формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний і комунікативний рівні синтаксису. Види синтаксичних зв'язків у реченні та словосполученні. Семантико-синтаксичні відношення в синтаксисі.

Поняття про словосполучення, його місце в системі синтаксичних одиниць української мови. Короткі відомості з історії вчення про словосполучення. Різне тлумачення словосполучення в сучасній лінгвістиці. Вільні (синтаксичні), зв'язані (нерозкладні) та фразеологічні словосполучення. Типи словосполучень за видом синтаксичного зв'язку. Підрядні словосполучення, принципи їх класифікації. Різновиди підрядних словосполучень за морфологічним характером головного компонента. Синтаксичні зв'язки й семантико-синтаксичні відношення у підрядних словосполученнях. Види сурядного зв'язку у словосполученні – відкритий і закритий. Семантико-синтаксичні відношення у сурядних словосполученнях. Питання про належність сурядних словосполучень до одиниць синтаксису. Прості та складні словосполучення.

Речення як основна одиниця синтаксису. Проблема визначення речення. Основні ознаки речення. Речення і судження. Структурно-семантичні типи речень. Стверджувальні та заперечні речення. Парадигма речення. Формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний і комунікативний аспекти речення. Структурна схема речення. Поняття валентності в граматиці. Типологія синтаксем в елементарних і ускладнених простих реченнях. Актуальне членування речення, засоби його вираження. Типи речень за комунікативним призначенням і експресивним забарвленням.

Грамматична основа простого двоскладного речення. Поняття про двоскладне речення, вираження предикативності в ньому. Характер синтаксичного зв'язку між підметом і присудком у двоскладному реченні. Історія та сучасний стан учення про головні члени речення. Диференційні ознаки головних членів речення. Способи вираження простого підмета в сучасній українській мові. Різновиди складеного підмета. Способи вираження простого присудка. Структурно-семантичні характеристики складного (подвійного) присудка. Структурно-семантичні характеристики складеного іменного присудка. Способи вираження складеного дієслівного присудка. Поняття про суб'єктний і об'єктний інфінітиви.

Система і структура другорядних членів речення. Історія та сучасний стан учення про другорядні члени речення. Омонімія другорядних членів. Нове вчення про другорядні члени речення. Поняття про прислівні, детермінантні члени речення та дуплективи. Узгоджені та неузгоджені

означення, засоби їх вираження. Роль означення у структурі поширеного речення. Прямі та непрямі додатки, способи їх вираження. Розмежування приіменних додатків і неузгоджених означень. Обставини. Семантико-синтаксичні різновиди обставин та їх роль у структурно-семантичній організації двоскладного речення.

Поняття про односкладні речення, характер головного члена в них. Особливості семантичної структури односкладних речень. Історія та сучасний стан учення про односкладні речення. Класифікації односкладних речень. Особливості означено-особових, неозначено-особових і узагальнено-особових односкладних речень, їх кваліфікація в сучасній граматиці. Безособові односкладні речення, способи вираження головного члена в них. Проблеми визначення інфінітивних односкладних речень, принципи їх класифікації у різних граматичних працях. Номінативні односкладні речення, їх класифікації. Специфіка вокативних та генітивних речень, проблеми кваліфікації їх у граматичній науці.

Нечленовані речення, їх основні ознаки та структурно-семантичні різновиди. Історія та сучасний стан учення про слова-речення.

Неповні речення, історія їх вивчення. Структурно-семантичні характеристики неповних речень. Контекстуальні та ситуативні неповні речення. Приєднувальні конструкції як специфічні різновиди неповних і повних речень. Поняття про еліптичні речення.

Змістовий модуль 2. Ускладнене просте речення

Термін "ускладнене просте речення" в лінгвістичній літературі. Місце ускладнених простих речень у граматичній системі мови. Напівпредикативність як характерна ознака ускладнених простих речень. Поняття про ускладнення в традиційній граматиці. Різновиди ускладнених простих речень. Поняття про ускладнення в сучасних дослідженнях функціонального спрямування. Визначальні формальні та семантичні ознаки ускладнених простих речень. Аналіз та побудова речень з прислівними та детермінантними компонентами, дуплексивами.

Однорідні члени речення. З історії вчення про однорідні члени речення. Сучасний стан учення про однорідність. Диференційні ознаки однорідних членів речення. Засоби вираження однорідності. Характер семантико-синтаксичних відношень у межах однорідних членів речення. Прийменники при однорідних членах речення. Узагальнюючі слова при однорідних членах речення. Питання про речення з однорідними присудками в лінгвістичній літературі. Принципи розмежування простих ускладнених речень з однорідними присудками та складних поліпредикативних конструкцій. Однорідність головних членів односкладних речень як лінгвістична проблема. Однорідність підметів. Координація присудка з однорідними підметами. Однорідність другорядних членів речення. Розмежування однорідних та неоднорідних означень. Однорідні прикладки. Однорідність додатків та обставин.

Відокремлення в синтаксисі. З історії вчення про відокремлені члени речення. Відокремлення як багатоаспектне синтаксичне і значеннєво-

стилістичне явище. Напівпредикативні відношення при відокремленні. Причини та умови відокремлення другорядних членів речення. Питання про речення з уточнюючими членами в граматичних дослідженнях. Умови відокремлення членів речення. Синтаксичні особливості відокремлених дієприкметникових означень. Речення з відокремленими прикметниковими означеннями, їх синтаксичні характеристики. Умови відокремлення узгоджених означень. Правила відокремлення неузгоджених означень. Відокремлені прикладки. Відокремлені обставини, виражені одиничними дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами, їхні синтаксичні ознаки. Загальні правила відокремлення обставин. Питання про речення з відокремленими додатками в лінгвістичній літературі. Особливості відокремлення додатків. Уточнюючі члени речення. З історії вчення про уточнення. Розмежування уточнюючих членів речення і напівпредикативних зворотів. Уточнення другорядних членів речення. Уточнення до підмета і присудка. Сучасні погляди на уточнення.

Вставні та вставлені компоненти речення. З історії вчення про вставні одиниці. Поняття про вставні одиниці (слова, сполучення слів, речення). Морфологічні засоби вираження вставних слів і сполучень. Синтаксичні особливості вставних одиниць. Розмежування вставних речень, словосполучень та вставних слів. Семантичні групи вставних одиниць. Принципи розмежування категорій вставності і вставленості. Синтаксична будова вставлених одиниць.

Звертання. Історія і сучасний стан вчення про звертання. Способи вираження звертання. Звертання у структурі простого ускладненого речення. Вокативні речення (кличні комунікати) та їх модифікації. Стилiстична роль звертань.

Порівняльні звороти. Синтаксичні особливості порівняльних зворотів. Проблема розрізнення підрядних порівняльних речень та порівняльних зворотів – членів простого речення в граматичних дослідженнях. Основні критерії розмежування підрядних неповних порівняльних речень і порівняльних зворотів.

Змістовий модуль 3. Складні синтаксичні конструкції

Поняття про складне речення. Складне речення як синтаксична одиниця. Визначальні семантико-синтаксичні та формально-граматичні ознаки складного речення. Засоби зв'язку частин складного речення. Поділ складних речень за основними засобами зв'язку на сполучникові та безсполучникові. Загальна характеристика складносурядних і складнопідрядних речень.

Складносурядні речення. Поняття сурядності і характер формальних ознак складносурядного речення. Слiслові відношення між частинами складносурядного речення. Засоби зв'язку частин складносурядних речень. Основні різновиди складносурядних речень: а) складносурядні речення відкритої структури; б) складносурядні речення закритої структури. Семантичні типи складносурядних речень. Загальні проблеми складносурядних речень в сучасній українській мові.

Складнопідрядні речення в сучасній українській мові, історія їх вивчення. Структура та семантика складнопідрядного речення. Логіко-

граматична, формально-граматична, структурно-семантична класифікації складнопідрядних речень. Основні типи складнопідрядних речень: а) загальна характеристика складнопідрядних речень нерозчленованої та розчленованої структури; б) аналіз семантичних різновидів прислівних складнопідрядних речень; в) складнопідрядні речення займенниково-співвідносного типу; г) складнопідрядні речення з детермінантними підрядними частинами; д) складнопідрядні речення з підрядними супровідними як перехідний тип речення. Класи неелементарних (багатокомпонентних) складнопідрядних речень.

Безсполучникові складні речення. Проблема визначення і класифікації безсполучникових конструкцій. Питання про семантико-синтаксичні співвідношення між безсполучниковими, складносурядними та складнопідрядними реченнями. Формально-синтаксична і семантико-синтаксична структура безсполучникових складних речень. Безсполучникові утворення закритої та відкритої структури. Основні різновиди смислових відношень у безсполучникових конструкціях з однорідними та неоднорідними предикативними частинами. Безсполучникові складні речення ускладненого типу. Розділові знаки у безсполучникових складних реченнях.

Загальна характеристика багатокомпонентних складних речень як комбінацій мінімальних конструкцій. Типи багатокомпонентних складних речень. Варіанти поєднання сурядно-підрядних конструкцій в українській мові. Складні багатокомпонентні сполучниково-безсполучникові речення та їхні структурні властивості. Період.

Засоби передачі чужого мовлення. Пряма мова, форми непрямої і невласне прямої мови. Співвідношення форм прямої та непрямої мови. Різні типи зв'язку прямої мови з непрямою (авторською). Заміна прямої мови непрямою. Невласне пряма мова, її структурні особливості та застосування.

Складні форми синтаксичної організації мовлення. Питання про текст як об'єкт синтаксично-комунікативного аналізу. Тлумачення категорії тексту лінгвістами. Основні ознаки тексту. Функціонально-комунікативні різновиди текстів. Одиниці тексту. Зв'язок тексту з реченням. Абзац як композиційно-комунікативна одиниця, його роль у членуванні тексту. Співвідношення між абзацом і складним синтаксичним цілим. Засоби зв'язку речень у складному синтаксичному цілому. Структурні типи складних синтаксичних цілих. Монологічне та діалогічне мовлення як форми усного і писемного тексту.

Пунктуація. Пунктуація і синтаксична система мови. Основні етапи розвитку української пунктуації. Теоретичні принципи сучасної української пунктуації. Основні типи пунктуаційних знаків та огляд їх уживання в простому та складному реченнях.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Для висвітленням теоретичних питань необхідно ознайомитися з програмою курсу “Сучасна українська літературна мова. Синтаксис”, ґрунтовно опрацювати рекомендовану літературу (підручники, навчальні посібники, методичні розробки викладачів, наукові статті у фахових виданнях), де висвітлюється відповідний програмний матеріал. Якщо виникнуть труднощі у її вивченні, слід звернутися до викладача у встановлені деканатом дні консультацій.

Викладати відповідь слід точно і повно відповідно до вимог наукового стилю, передавати осмислені і засвоєні знання з даної теми своїми словами, покликаючись при цьому на вивчені джерела, самостійно добирати приклади для підтвердження теоретичних положень.

Практичне завдання (синтаксичний аналіз вказаних мовних одиниць) потрібно виконувати з дотриманням поданого нижче порядку синтаксичного розбору за відповідним зразком.

Послідовність синтаксичного розбору сурядного словосполучення

1. Початкова форма виділеного з речення словосполучення (встановлюється за початковою формою компонентів).
2. Тип словосполучення за будовою (просте, складне).
3. Відкрита чи закрита структура.
4. Морфологічне вираження компонентів.
5. Семантико-синтаксичні відношення між компонентами (єднальні, зіставно-протиставні, розділові, градаційні та ін.).
6. Засоби синтаксичного зв'язку компонентів (сполучники та інтонація; лише інтонація).
7. Синтаксична функція в реченні.

Послідовність синтаксичного розбору підрядного словосполучення

1. Початкова форма виділеного з речення словосполучення (встановлюється за початковою формою головного слова).
2. Структурний тип (просте, складне, комбіноване).
3. Вид словосполучення за ступенем зв'язку компонентів (синтаксично вільне, цілісне).
4. Різновид словосполучення за морфологічним вираженням головного слова: іменне (іменникове, прикметникове, числівникове, займенникове), дієслівне, прислівникове.
5. Форма підрядного зв'язку: узгодження (повне, неповне), кореляція (повна, неповна), керування (сильне, слабке), прилягання (власне прилягання, відмінкове прилягання).

6. Семантико-синтаксичні відношення між компонентами: субстанційні (об'єктні, суб'єктні, адресатні, локативні, інструментальні), атрибутивні, обставинні (часу, мети, умови, способу дії та ін.).
7. Засоби синтаксичного зв'язку компонентів (з'ясувати, як зв'язані між собою головне й залежне слово: а) за змістом і з допомогою закінчення залежного слова; б) за змістом і з допомогою закінчення залежного слова та прийменника; в) лише за змістом).
8. Синтаксична функція головного і залежного слова в реченні.

Послідовність синтаксичного розбору простого речення

1. Визначити граматичну основу речення і довести, що воно просте.
2. Вид речення за метою висловлювання: розповідне, питальне, спонукальне.
3. Вид речення за емоційним забарвленням: окличне, неокличне.
4. Вказати на особливості будови простого речення:
 - а) за характером граматичної основи: двоскладне, односкладне (означено-особове, неозначено-особове, узагальнено-особове, безособове, інфінітивне, номінативне та ін.) чи нечленоване (визначити різновид);
 - б) за наявністю чи відсутністю другорядних членів речення: поширене, непоширене;
 - в) за наявністю необхідних для розуміння змісту членів речення: повне, неповне (контекстуальне, ситуативне, еліптичне, приспонувальне);
 - г) за наявністю чи відсутністю ускладнюючих засобів: неускладнене, ускладнене (однорідними членами; звертаннями; вставними або вставленими словами, словосполученнями, реченнями; відокремленими компонентами); провести детальний аналіз ускладнюючих компонентів (послідовність розборів подано нижче);
 - д) за характером предикативних відношень (стверджувальне, заперечне).
5. Розібрати речення за його членами, вказати їх морфологічне вираження:
 - а) характеристика граматичної основи:
 - форма підмета (проста чи складена);
 - тип присудка (простий дієслівний, складений дієслівний, складений іменний, подвійний);
 - тип головного члена односкладного речення (якщо речення односкладне);
 - б) визначення і характеристика другорядних членів речення (спочатку групи підмета, потім групи присудка):
 - означення (неузгоджене, узгоджене, прикладка);
 - додаток (прямий, непрямий);
 - обставина (місця, часу, причини, умови, мети та ін.).
6. Семантико-синтаксична структура речення (предикат, суб'єкт, об'єкт та ін.).
7. Комунікативна будова речення (тема, рема).
8. Пояснення розділових знаків.

Послідовність синтаксичного розбору однорідних членів речення

1. Виділити в реченні однорідні члени.
2. Знайти опорне слово, визначити його синтаксичну роль і морфологічне вираження.
3. Встановити тип і форму синтаксичного зв'язку опорного слова з однорідними компонентами та характер семантико-синтаксичних відношень між ними.
4. Вказати синтаксичну функцію і морфологічне вираження однорідних членів.
5. Визначити засоби синтаксичного зв'язку однорідних компонентів (сполучники та інтонація чи тільки інтонація) і семантико-синтаксичні відношення між ними (єднально-перелічувальні, зіставно-протиставні, розділові, градаційні тощо).
6. Охарактеризувати узагальнююче слово (якщо воно є) з погляду його морфологічного вираження, синтаксичної ролі та позиції стосовно однорідного ряду (постпозитивне чи препозитивне).
7. Пояснити розділові знаки.

Послідовність синтаксичного розбору відокремлених членів речення

1. Виділити в реченні відокремлений компонент; з'ясувати його функцію (напівпредикативна чи уточнювальна).
2. Знайти опорне слово, визначити його синтаксичну роль і морфологічне вираження.
3. Вказати синтаксичну роль, тип і морфологічне вираження відокремленого компонента, поширений він чи непоширений (наприклад, *відокремлене поширене узгоджене означення, виражене дієприкметниковим зворотом*).
4. Встановити позицію відокремленого члена речення стосовно опорного слова (препозиція чи постпозиція).
5. З'ясувати умови відокремлення.
6. Пояснити розділові знаки.

Послідовність синтаксичного розбору вставних і вставлених компонентів речення

1. Виділити в реченні вставний або вставлений компонент.
2. Визначити його синтаксичну будову (слово, словосполучення чи речення).
3. Вказати морфологічне вираження аналізованих одиниць.
4. Охарактеризувати семантику вставного чи вставленого компонента.
5. Встановити його позицію в реченні (на початку, в середині чи в кінці речення).
6. Пояснити розділові знаки.

Послідовність синтаксичного розбору звертань

1. Виділити в реченні звертання.
2. Визначити: непоширене чи поширене звертання.

3. Вказати морфологічне вираження звертання.
4. Охарактеризувати семантику звертання.
5. Встановити його позицію в реченні (на початку, в середині чи в кінці речення).
6. Пояснити розділові знаки.

Послідовність синтаксичного розбору складного речення

1. Довести, що речення складне, знайшовши граматичні основи предикативних частин, що входять до його складу (якщо 3 і більше основ, то речення багатокomпонентне).
2. З'ясувати вид речення за метою висловлювання (розповідне, питальне, спонукальне).
3. Вид речення за емоційним забарвленням: окличне, неокличне.
4. Вказати тип речення за характером зв'язків у ньому предикативних частин — сполучникове (складносурядне чи складнопідрядне), безсполучникове чи складне речення з різними видами зв'язку.
5. Охарактеризувати названий вид складного речення, засоби зв'язку в ньому:
 - якщо речення складносурядне, то визначити смислові відношення між предикативними частинами (єднальні — одночасність, послідовність, перелік, причиново-наслідкові тощо; зіставно-протиставні — протиставні, зіставні; розділові — взаємовиключення, перелік однаковою мірою можливих чи неможливих дій, подій, явищ і станів), вказати засоби зв'язку (єднальні, протиставні, розділові сполучники та ін.) між ними, закрита чи відкрита структура;
 - якщо речення складнопідрядне з одним підрядним, то вказати головне речення і вид підрядного, засоби зв'язку предикативних частин, нерозчленована чи розчленована структура;
 - якщо речення складнопідрядне з кількома підрядними, то, крім характеристики кожного підрядного, назвати вид підрядності: послідовна, однорідна, неоднорідна або змішаного типу, тобто поєднання цих видів;
 - якщо речення безсполучникове, то визначити: однорідні чи неоднорідні предикативні частини, смислові відношення між простими реченнями (єднальні, протиставні, часові, умовно-наслідкові, причинові та ін.), засоби зв'язку предикативних частин, закрита чи відкрита структура;
 - якщо речення складне з різними видами зв'язку, то назвати, які саме види зв'язку поєднані в ньому:
 - сполучниковий сурядний і підрядний,
 - сполучниковий сурядний і безсполучниковий,
 - сполучниковий підрядний і безсполучниковий,
 - сполучниковий сурядний і підрядний та безсполучниковий.
6. Накреслити лінійну чи вертикальну схему речення.
7. Пояснити розділові знаки.

8. Кожну предикативну частину розібрати окремо як просте речення (див. послідовність синтаксичного розбору простого речення).

Послідовність синтаксичного розбору речення з прямою мовою

1. Довести, що це речення з прямою мовою, назвавши слова автора і пряму мову.
2. Визначити, чим виражені слова автора і пряма мова (простими чи складними реченнями, текстом).
3. Зробити синтаксичний розбір кожного речення (див. порядок синтаксичного розбору простого і складного речення).

Зразки синтаксичного розбору сурядного та підрядного словосполучень

У реченні *Обсилався яблуневий цвіт: і стежки засіяв, і доріжки* (Л.Костенко) виділимо сурядне словосполучення *і стежки, і доріжки* та підрядне *яблуневий цвіт* і зробимо їх синтаксичний аналіз.

Словосполучення *і стежки, і доріжки* сурядне; початкова форма – *і стежки, і доріжки*; за будовою – просте; відкритої структури; морфологічне вираження – іменники у знахідному відмінку множини; семантико-синтаксичні відношення між компонентами – єднально-перелічувальні; засоби синтаксичного зв'язку – єднальний повторюваний сполучник *і* та перелічувальна інтонація; синтаксична функція в реченні – однорідні додатки.

Словосполучення *яблуневий цвіт* підрядне; початкова форма – *яблуневий цвіт*; головне слово – *цвіт*, залежне – *яблуневий*; за структурою – просте; за ступенем зв'язку компонентів – синтаксично вільне; за морфологічним вираженням головного слова – іменникове; форма підрядного зв'язку – повне узгодження; семантико-синтаксичні відношення між компонентами – атрибутивні; засоби синтаксичного зв'язку – закінчення залежного слова; синтаксична функція в реченні: головне слово – простий підмет, залежне слово – узгоджене означення.

Зразок синтаксичного розбору простого речення

Речення *Осінній день бухикав хрипко, укрившись хутром листяним* (П.Воронько) просте (граматична основа – *день бухикав*); за метою висловлювання – розповідне; за емоційним забарвленням – неокличне; за характером граматичної основи – двоскладне; за наявністю чи відсутністю другорядних членів речення – поширене; за наявністю необхідних для розуміння змісту членів речення – повне; за наявністю чи відсутністю ускладнюючих засобів – ускладнене відокремленою поширеною обставиною, що виконує напівпредикативну функцію в реченні, виражається дієприслівниковим зворотом, перебуває у постпозиції стосовно опорного слова – присудка, за таких умов відокремлюється завжди; за характером предикативних відношень – стверджувальне. Підмет *день* – простий, виражений іменником у називному відмінку однини; присудок *бухикав* –

простий дієслівний, виражений дієсловом минулого часу, дійсного способу; група підмета – узгоджене означення *осінній*, виражене прикметником у називному відмінку однини; група присудка – обставина способу дії *хрипко*, виражена прислівником, та відокремлена обставина *укрившись хутром листяним*, виражена дієприслівником із залежними від нього словами. Семантико-синтаксична структура речення: *бухикав* – предикатна синтаксема, *день* – суб'єктна синтаксема, *осінній* – атрибутивна синтаксема, *хрипко* та *укрившись хутром листяним* – адвербіальні синтаксеми. Комунікативна будова речення: *осінній день* – тема, *бухикав хрипко, укрившись хутром листяним* – рема). Обставина, виражена дієприслівниковим зворотом, завжди відокремлюється комами.

Зразок синтаксичного розбору складного речення

Якби мої думи німії та піснею стали без слова, тоді б вони більше сказали, ніж вся оця довга розмова (Леся Українка).

Речення складне, розповідне, неокличне, багатокомпонентне, сполучникове, складнопідрядне з кількома підрядними, з неоднорідною супідрядністю. Головна частина *тоді б вони більше сказали*; підрядна – *якби мої думи німії та піснею стали без слова* – розчленованої структури, відповідає на питання за я к о ї умови? (підрядне обставинне речення умови), поєднується з головним сполучником *якби*; підрядне речення *ніж вся оця довга розмова* розчленованої структури, відповідає на питання н а с к і л ь к и ? (підрядне міри і ступеня), поєднується з головною частиною сполучником *ніж*. Коми поставлено згідно з правописом на межі частин складнопідрядного речення.

Речення *тоді б вони більше сказали* двоскладне, поширене, повне, неускладнене, стверджувальне. Підмет *вони* виражений особовим займенником у називному відмінку, присудок *сказали б* – простий дієслівний, виражений дієсловом умовного способу. У групі присудка є другорядні члени – обставина часу *тоді*, виражена прислівником; обставина міри і ступеня *більше*, виражена якісно-означальним прислівником у формі вищого ступеня порівняння.

Речення *Якби мої думи німії та піснею стали без слова* двоскладне, поширене, повне, неускладнене, стверджувальне. Підмет *думи* простий, виражений іменником у називному відмінку, присудок *стали піснею* іменний складений, складається з іменної частини *піснею*, вираженої іменником в орудному відмінку, і дієслівної зв'язки *стали*. У групі підмета наявні два узгоджені означення *мої* і *німії*, виражені відповідно займенником і прикметником. У групі присудка наявний непрямий додаток *без слова*, виражений іменником у поєднанні з прийменником.

Речення *ніж вся оця довга розмова* двоскладне, поширене, неповне контекстуальне (пропущений присудок *сказала б*, що встановлюється з головного речення). Підмет *розмова* виражений іменником у називному відмінку. Від нього залежить узгоджене означення *довга*, виражене прикметником, і означення *вся оця*, виражене займенниками.

ЗАВДАННЯ ДО КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Контрольна робота №1 до змістового модуля „Словосполучення і просте речення”

Варіант 1

1. Назвіть типи синтаксичних одиниць системи мови і системи мовлення та принципи їх виділення.
2. Охарактеризуйте структурно-семантичні ознаки неповних речень, подайте їхню класифікацію.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
А три шляхи широкії терном заростають (Т.Шевченко).

Варіант 2

1. Визначте місце словосполучення у системі синтаксичних одиниць.
2. Охарактеризуйте структурно-семантичні ознаки і різновиди еліптичних речень.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
Іду в розкриті небеса, несучи землі зелену ношу (А.Малишко).

Варіант 3

1. Проаналізуйте типи словосполучень за видом синтаксичного зв'язку.
2. Вкажіть способи вираження простих підметів в українській мові.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
Мов водоспаду рев, мов битви гук кривавий, так наші молоти гриміли раз у раз (І.Франко).

Варіант 4

1. Охарактеризуйте прості, складні та комбіновані словосполучення сучасної української мови.
2. Проаналізуйте засоби вираження складених підметів в українській мові.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
На шляху я вийшла ранньою весною і тихий спів несміло заспівала (Леся Українка).

Варіант 5

1. Охарактеризуйте різновиди підрядних словосполучень за морфологічним характером головного компонента.
2. Проаналізуйте способи вираження простого дієслівного присудка сучасної української мови.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.

Давно відійшло в минуле чумацтво, полишивши нам після себе народні пісні, легенди й перекази про ті далекі нелегкі часи (М.Слабошпицький).

Варіант 6

1. Охарактеризуйте вільні і зв'язані словосполучення. Вкажіть критерії розмежування синтаксичних словосполучень і фразеологізмів.
2. Проаналізуйте структуру і способи вираження складеного дієслівного присудка сучасної української мови.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.

Людські тривоги і боління я прагну в слово перелить (М.Сингаївський).

Варіант 7

1. Охарактеризуйте семантико-синтаксичні відношення і засоби зв'язку компонентів у сурядних словосполученнях.
2. Визначте формальні і семантичні диференційні ознаки підмета.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.

Тепер, співаючи, дівчата тією стежкою ідуть на спільну працю (М.Рильський).

Варіант 8

1. Охарактеризуйте відкриті та закриті сурядні словосполучення та засоби синтаксичного зв'язку компонентів у них.
2. Проаналізуйте диференційні формальні та семантичні ознаки присудків.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.

Прийде пісня, мов дружня весна, шумовита, рвучка, голосна (П.Воронько).

Варіант 9

1. Охарактеризуйте узгодження як форму підрядного зв'язку в реченні та словосполученні. Вкажіть особливості кореляції.
2. Поясніть сутність понять суб'єктний та об'єктний інфінітиви. Який з цих інфінітивів формує структуру складеного дієслівного присудка ?
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
Сонце сміялося серед чистого, безхмарного неба (І.Франко).

Варіант 10

1. Охарактеризуйте керування як форму підрядного зв'язку в реченні та словосполученні за традиційним і сучасним функціональним підходами.
2. Проаналізуйте вплив дієслівних зв'язок на морфологічне вираження іменної частини складеного іменного присудка.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
А маки процвітають і білим, і сивим, і червоним квітом (Марко Вовчок).

Варіант 11

1. Вкажіть предмет і завдання синтаксису, його зв'язок з іншими науками.
2. Охарактеризуйте семантико-синтаксичні і формально-граматичні ознаки поширених речень і другорядних членів у них.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
Синім холодом од трав віє (В.Сосюра).

Варіант 12

1. Охарактеризуйте речення як основну синтаксичну одиницю-конструкцію, його співвідношення із судженням.
2. Розкрийте сутність понять власне-прилягання і відмінкове прилягання. Чи всі незмінювані слова поєднуються з опорним компонентом речення чи словосполучення формою прилягання?
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
І вітром донесло до мене щебетання солов'їне (М.Рильський).

Варіант 13

1. Охарактеризуйте семантико-синтаксичні відношення в підрядних словосполученнях.
2. Проаналізуйте двоскладне речення сучасної української мови, способи вираження предикативності в ньому.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.

Золоті бджоли бриніли в золотому сонячному промінні, купчились на вуликах, біля річок, гули весело (Б.Грінченко).

Варіант 14

1. Охарактеризуйте основні ознаки речення.
2. У чому полягає сутність предикативного зв'язку, його форми взаємозалежна координація?
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.

Солов'я збентежив трепет яблуневих віт (І.Вирган).

Варіант 15

1. Охарактеризуйте синтаксичні категорії речення.
2. Проаналізуйте обставину як другорядний член речення, її диференційні граматичні ознаки, різновиди і способи вираження.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.

Густа мряка чорним напиналом єднала з небом спалену сонцем полонину (М.Коцюбинський).

Варіант 16

1. Охарактеризуйте типи речень за комунікативним призначенням та експресивним забарвленням.
2. Вкажіть структурно-семантичні особливості подвійного (складного) присудка, характер синтаксичного зв'язку його з підметом.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.

Довго я не хотіла коритись весні, не хотіла її вислухати (Леся Українка).

Варіант 17

1. Охарактеризуйте стверджувальні і заперечні речення.
2. Проаналізуйте означення як другорядний член речення. Які принципи розрізнення неузгоджених означень і приіменних додатків?
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
Я ж був сільським веселим агрономом і змалку землю батьківську люблю (М.Сингаївський).

Варіант 18

1. Охарактеризуйте формально-синтаксичну організацію речення. Що таке структурна схема речення?
2. Проаналізуйте додаток як другорядний член речення, вкажіть критерії розмежування прямих і непрямих додатків.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
Навишпиньки виглядають жоржини через тин (Л.Костенко).

Варіант 19

1. Охарактеризуйте семантико-синтаксичну структуру речення. Назвіть типи синтаксем, їхні основні семантичні та морфологічні варіанти.
2. Проаналізуйте спільні і відмінні ознаки між реченням і словосполученням.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
І десь летить зима полями на білогривому коні (В.Сосюра).

Варіант 20

1. Охарактеризуйте комунікативну організацію речення.
2. Визначте спільні та відмінні ознаки між словом і словосполученням.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
Ми клянемось віддати народу всі наші сили, думки й почуття (М.Рильський).

Варіант 21

1. У чому полягає сутність нового функціонального вчення про другорядні члени речення. Охарактеризуйте прислівні, детермінантні другорядні члени речення та дуплективи.
2. Дайте порівняльну характеристику ситуативним і контекстуальним неповним реченням.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.

Хай вічний прометеївський вогонь усі серця окрилює і гріє!
(М.Рильський).

Варіант 22

1. Охарактеризуйте приєднувальні (парцельовані) конструкції як специфічні різновиди повних і неповних речень.
2. Проаналізуйте структурно-семантичні особливості та способи вираження прикладки, розділові знаки при ній.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.

Без виміру минулого ми не можемо знати обсяг майбутнього
(М.Олійник).

Варіант 23

1. Охарактеризуйте підрядний синтаксичний зв'язок .
2. Дайте визначення односкладним реченням, охарактеризуйте формально-граматичну, семантичну структуру та головний член односкладних речень.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.

Краса України і матері мова лунає у пісні і в серці дзвенить
(М.Сингаївський).

Варіант 24

1. Охарактеризуйте сурядний синтаксичний зв'язок.
2. Як кваліфікують означено-особові, неозначено-особові та узагальнено-особові речення в традиційній і сучасній функціональній граматиці?
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.

У далекому полі місяць розвіває срібло і сон (М.Стельмах).

Варіант 25

1. Охарактеризуйте принципи класифікації підрядних словосполучень.
2. Назвіть основні ознаки та структурно-семантичні різновиди нечленованих речень.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
Тільки в праці невтомній крилатим стаєш (В.Сосюра).

Варіант 26

1. Охарактеризуйте явище синтаксичної омонімії другорядних членів речення..
2. У чому специфіка вокативних і генітивних односкладних речень? Як їх кваліфікують у граматичній науці?
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
Крізь сотні сумнівів я йду до тебе, добро і правдо віку (В.Стус).

Варіант 27

1. Охарактеризуйте форми синтаксичних зв'язків.
2. Дайте семантичну характеристику номінативним односкладним реченням.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
Упродовж віків український народ творив і шліфував свою мову, заносючи в мовну скарбницю переплавлені у ніжній душі, добірні перлини пізнання, почуття, мрії (І.Вихованець).

Варіант 28

1. Проаналізуйте структурно-семантичні типи речень.
2. Охарактеризуйте принципи класифікації односкладних речень у різних граматичних дослідженнях та в шкільному курсі мови.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.
Буду я навчатись мови золотої у трави-веснянки, у гори крутої (А.Малишко).

Варіант 29

1. Проаналізуйте структурно-семантичні різновиди безособових односкладних речень, способи вираження головного члена в них.
2. Охарактеризуйте категорію семантико-синтаксичної валентності. Назвіть валентні класи предикатів.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.

Ой летіли лебедоньки через темний бір, поронили біле пір'я та й у батьків двір (М.Рильський).

Варіант 30

1. Охарактеризуйте проблеми визначення і принципи класифікації інфінітивних односкладних речень у різних граматичних дослідженнях.
2. Проаналізуйте особливості актуального членування речення та засоби виділення теми й реми.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення і виділених з нього словосполучень.

Безпощадний блиск твоєї вроди лагідно в душі моїй сія (Д.Павличко).

Контрольна робота №2
до змістового модуля „Ускладнене просте речення”

Варіант 1

1. Охарактеризуйте трактування терміна „ускладнене просте речення” в лінгвістичній літературі. Назвіть дослідників ускладнювальних компонентів речення.
2. Проаналізуйте синтаксичні та стилістичні функції звертань.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Тягнуться до сонця і квітки, і трави, віти кучеряві, гори голубі
(В.Сосюра).

Варіант 2

1. Визначте місце ускладнених простих речень у граматичній системі мови.
2. Охарактеризуйте вокативні речення (кличні комунікати) та їх модифікації.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Шумить, і шепче, і тривожить зрадливий дощ із-за кутка
(М.Рильський).

Варіант 3

1. Охарактеризуйте категорію „напівпредикативності” як ознаку ускладнених простих речень.
2. Проаналізуйте позиції звертання у структурі простого ускладненого речення, інтонацію та розділові знаки при звертаннях.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Збирають світлі, золоті меди веселокрили та прозорі бджоли
(М.Рильський).

Варіант 4

1. Охарактеризуйте категорію „ускладнення” в традиційній граматиці.
2. Проаналізуйте історію і сучасний стан вчення про звертання.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Так, я буду крізь сльози сміятись, серед лиха співати пісні (Леся Українка).

Варіант 5

1. Проаналізуйте різновиди ускладнених простих речень.
2. Вкажіть способи вираження звертання в українській мові.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Під осінніми високими зорями затихають оселі (М.Стельмах).

Варіант 6

1. Проаналізуйте поняття „ускладнення” в сучасних дослідженнях функціонального напрямку.
2. Охарактеризуйте синтаксичну будову вставлених речень.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

А крізь виноградне листя веранди сонце сходить, росяно, червоно (О.Гончар).

Варіант 7

1. Проаналізуйте визначальні формальні та семантичні ознаки ускладнених простих речень.
2. Визначіть принципи розмежування категорій „вставності” і „вставленості”.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Хліба, змиті дощем, яскраво зеленіли (О.Гончар).

Варіант 8

1. Охарактеризуйте ускладнені прості речення з прислівними, детермінантними компонентами та дуплексивами.
2. Проаналізуйте семантичні групи вставних одиниць.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Метелику, зітканий із ниток світла, не літай у високому небі (В.Голобородько).

Варіант 9

1.Охарактеризуйте семантико-синтаксичні та формально-граматичні функції кличного відмінка як основного способу вираження звертання в українській мові.

2.Проаналізуйте синтаксичні особливості вставних одиниць.

3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Моє життя, немов зів'ялий квіт, впаде, зламавшись, тобі до ніг
(М.Джаліль).

Варіант 10

1.Охарактеризуйте типи сполучників при однорідних членах речення.

2.Визначіть критерії розмежування вставних речень, словосполучень та слів.

3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Прийде пісня, мов дружня весна, шумовита, рвучка, голосна
(П.Воронько).

Варіант 11

1.Охарактеризуйте історичний аспект і сучасний стан вчення про однорідні члени речення.

2.Проаналізуйте морфологічні засоби вираження вставних компонентів.

3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Над берегом послався невеликий, густо засвічений білою ромашкою степ
(В.Козаченко).

Варіант 12

1.Охарактеризуйте вставлені словосполучення і слова. Що являє собою вставлений текст?

2.Проаналізуйте узагальнюючі слова при однорідних членах речення, їх функції, способи вираження.

3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Зимовими вечорами, сидячи за прядкою чи ткацьким верстатом, вона співала тихо й сумно, ніби в піснях розмовляла сама з собою
(Б.Олійник).

Варіант 13

1. Охарактеризуйте диференційні ознаки однорідних членів речення.
2. Проаналізуйте історичний аспект і сучасний стан учення про вставні компоненти речення.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Любив, їдучи на возі з лугу, дивитися, лежачи, на зоряне небо
(О.Довженко).

Варіант 14

1. Проаналізуйте засоби вираження однорідності.
2. Назвіть різновиди відокремлених означень, способи їх вираження в українській мові.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Тут, на узліссі, розкіш була вітрові (М.Коцюбинський).

Варіант 15

1. Проаналізуйте особливості інтонації та розділові знаки у реченнях зі вставними та вставленими компонентами.
2. Визначте різновиди семантико-синтаксичних відношень у межах однорідних членів речення.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

*І мене в сім'ї великій, в сім'ї вольній, новій не забудьте пом'янути
незлим тихим словом* (Т.Шевченко).

Варіант 16

1. Проаналізуйте синтаксичні особливості відокремлених обставин, виражених одиничними дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами.
2. Охарактеризуйте речення з однорідними присудками.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Коні іржуть і мчать у вічність, розвіваючи на вітрі свої залізні гриви
(І.Цюпа).

Варіант 17

1. Визначте принципи розмежування простих ускладнених речень з однорідними присудками та складних поліпредикативних конструкцій.
2. Проаналізуйте загальні правила відокремлення обставин.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Під осіннім вогнищем поволі скинав, збігав, рум'янився туман (В.Собко).

Варіант 18

- 1.Розкрийте проблематику однорідності головних членів односкладних речень.
2. Охарактеризуйте синонімію відокремлених членів речення і підрядних частин складнопідрядних речень.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

І барвінком, і рутою, і рястом квітчає весна землю, мов дівчину, в зеленому гаю (Т.Шевченко).

Варіант 19

1. Проаналізуйте однорідність підметів.
2. Визначте особливості відокремлення додатків.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Рожевим цвітом радісно залиті шумлять сади (В.Сосюра).

Варіант 20

1. Охарактеризуйте координацію присудка з однорідними підметами.
2. Назвіть синтаксичні особливості та умови відокремлення прикладок.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Ясні, охоплені багрянцем, гори стояли до самого небокраю (О.Гончар).

Варіант 21

1. Вкажіть диференційні ознаки однорідних означень.
2. Охарактеризуйте історичний аспект вчення про уточнення і сучасні трактування цієї категорії.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Натрудившись у квітні, перецвівши у маю, йдуть дерева передлітні в повінь лагідну свою (М.Рильський).

Варіант 22

1. Охарактеризуйте однорідні прикладки.
2. Розкрийте історію та сучасний стан учення про вставлені одиниці.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Стопився день, облишив косовицю, дмухнув на сонце, заморочив ліс, узяв на плечі хмару-пуховицю та й рушив спати на небесний віз (І.Вирган).

Варіант 23

1. Охарактеризуйте однорідність додатків.
2. Проаналізуйте уточнення головних і другорядних членів речення.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

З дитячих років найдужче вона любила весну з її гомоном неспинної води, цвіріньканням перших пташок, жадобою цвіту, росту кожного дерева, кожного кущика, кожної билінки (О.Іваненко).

Варіант 24

1. Охарактеризуйте однорідність обставин.
2. Проаналізуйте правила відокремлення неузгоджених означень.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Тут, у тайзі, свій особливий світ, суворий і глухий (О.Донченко).

Варіант 25

1. Розкрийте історичний аспект вчення про відокремлені члени речення.
2. Охарактеризуйте синтаксичні функції порівняльних зворотів у простому реченні.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Налита сонцем і вітрами, хлюпоче веслами весна (М.Стельмах).

Варіант 26

1. Охарактеризуйте відокремлення як багатоаспектне синтаксичне і значеннєво-стилістичне явище.
2. Визначте принципи розмежування уточнюючих членів речення і напівпредикативних зворотів.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Сірий, припорошений весняною пилюкою степ збігає на південь і стигне там голубим маревом (Г.Тютюнник).

Варіант 27

1. Охарактеризуйте напівпредикативні відношення при відокремленні.
2. Проаналізуйте правила відокремлення узгоджених означень.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Уже горіли мохнатими і червоними, як жар, шапками будяки, дихаючи солодким медвяним душком (Г.Тютюнник).

Варіант 28

- 1.Поясніть, у чому полягає проблема розрізнення підрядних порівняльних речень та порівняльних зворотів – членів простого речення – в граматичних дослідженнях.
2. Охарактеризуйте причини та умови відокремлення другорядних членів речення.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

А сина (сотник був жонатий, та жінка вмерла), сина дав у бурсу в Київ обучатись (Т.Шевченко).

Варіант 29

1. Охарактеризуйте синтаксичні особливості речень з відокремленими дієприкметниковими означеннями.
2. Визначте основні критерії розмежування підрядних неповних порівняльних речень і порівняльних зворотів.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Праворуч, за десятки чи, може, й сотні кілометрів, стоять мовчазно темно-сині Карпати в клубках срібних, сліпучо-білих хмар (О.Гончар).

Варіант 30

1. Охарактеризуйте синтаксичні особливості речень з відокремленими прикметниковими означеннями.
2. Проаналізуйте диференційні ознаки неоднорідних означень.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Степ, струснувши з себе росу та зігнавши непримітні тіні, горить рівним жовто-зеленим кольором (П.Мирний).

Контрольна робота № 3
до змістового модуля „Складні синтаксичні конструкції”

Варіант 1

1. Охарактеризуйте складне речення як одиницю синтаксису.
2. Проаналізуйте основні типи пунктуаційних знаків та їх основні функції.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Відходили все далі й далі зрадливі вітряні дні, і вже з другого ранку вони їхали царством весни, адже був кінець квітня (О.Іваненко).

Варіант 2

1. Проаналізуйте визначальні формально-граматичні, семантико-синтаксичні та комунікативні ознаки складного речення.
2. Розкрийте сутність пунктуації та основні етапи її розвитку.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

У відкритому полі видно, як летять у вирій журавлі, як бродять по свіжій ріллі чорні граки, як сумує на самотній деревині сіра ворона, згорнута в чорну хустину (В.Гжицький).

Варіант 3

1. Проаналізуйте засоби зв'язку частин складного речення (сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок частин та ін.).
2. Охарактеризуйте принципи української пунктуації.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Гречка біліє м'яко, вона ще молода, її зеленого листя ще не торкнулася осінь своїм умілим квачиком і не визолотила його (Є.Гуцало).

Варіант 4

1. Охарактеризуйте принципи класифікації складних речень у традиційній і сучасній функціональній граматиці.
2. Проаналізуйте діалогічне та монологічне мовлення як форму усного і писемного тексту.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Мабуть, природа створила хлібну зернину в мить такого високого натхнення, в мить щедрого осяяння, яке витрачено нею і на саму людину (В.Яворівський).

Варіант 5

1. Дайте загальну характеристику основним типам складних речень.
2. Розкрийте сутність тексту і його особливості. З'ясуйте погляди вчених на текст.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Людей, які прийшли з доброю місією, з чистим серцем чи з доброю новиною, на нашій землі завжди зустрічали з хлібиною на вишитому рушнику (В.Яворівський).

Варіант 6

1. Охарактеризуйте класи неелементарних (багатокомпонентних) складно-підрядних речень.
2. Проаналізуйте засоби зв'язку компонентів у складному синтаксичному цілому.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

На заході небо червоніло червоним жаром, неначе в печі вигорювало; на сході понад зеленим лісом небо було синє-синє, аж чорнувате, а на ньому подекуди плавали невеличкі чорні хмарочки, тліли й жевріли, неначе жар в темних челюстях вечірньою добою (І.Нечуй-Левицький).

Варіант 7

1. Охарактеризуйте засоби вираження синтаксичних зв'язків і змістових відношень між частинами складносурядного речення.
2. Проаналізуйте абзац як композиційно-комунікативну одиницю, визначте його роль у членуванні тексту. Як виявляється співвідношення між абзацом і складним синтаксичним цілим?
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Весною, коли рясним білоцвіттям каштанів і акацій закипає Київ, вечорами синіми виходжу я на круті й зелені схили Дніпра (І.Цюпа).

Варіант 8

1. Охарактеризуйте семантико-синтаксичні відношення між частинами складносурядного речення.
2. З'ясуйте особливості складних синтаксичних цілих з ланцюжковим і паралельним зв'язком компонентів.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

А чорна ніч простелювалась чорним сукном по селу, по садках та лісах; тільки блищали білі стіни хат проти заходу, а на яру ставочки здавались якимись отворами в другий, інший світ з таким же темно-синім небом, з такими ж зорями по небі (І.Нечуй-Левицький).

Варіант 9

1. Охарактеризуйте структурно-семантичні типи складносурядних речень.
2. Проаналізуйте семантичні типи безсполучникових складних речень з неоднорідними частинами.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Все кругом засинає або спить, а мені непереливки, треба виблуджуватися – лягати грудьми на теплу ще зо дня землю і довго дивитися при самій траві в далечінь (Григір Тютюнник).

Варіант 10

1. Проаналізуйте складносурядні речення відкритої і закритої структури.
2. Охарактеризуйте особливості складнопідрядних речень займенниково-співвідносного типу. Як їх трактує шкільна граматики?
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

З таких тишних садків вилинув, як соловей з гаю, Шевченків геній, і його пісня така ж поетична, як і ті садки весняної доби (І.Нечуй-Левицький).

Варіант 11

1. Дайте визначення складнопідрядному реченню. Проаналізуйте синтаксичне значення понять „головна частина” та „підрядна частина”, засоби їх зв'язку.
2. Охарактеризуйте складносурядні речення з вільним і фіксованим розташуванням предикативних частин.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

А в цей час наді мною робиться диво: хтось невидимим смичком провів по синьому піднебессі, по білих хмарах, і вони забриніли, як скрипка (М.Стельмах).

Варіант 12

1. Охарактеризуйте принципи класифікації складнопідрядних речень в історії синтаксичної науки.
2. Проаналізуйте формальні, семантичні та комунікативні ознаки складносурядного речення.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

В саду були великі озера з такою дивною прозорою водою, що всі квіти й дерева кольористо, з найніжнішими відтінками, відбивалися в них (О.Іваненко).

Варіант 13

1. Охарактеризуйте сучасну функціональну класифікацію складнопідрядних речень в українській граматиці.
2. Розкрийте структурно-семантичні особливості та стилістичну роль невластивості прямої мови.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Струмки нишпорили по левадах, по луках, і один з них вирішив навіть побігти під землею (О.Іваненко).

Варіант 14

1. Охарактеризуйте лінгвістичні ознаки розмежування складнопідрядних речень нерозчленованої та розчленованої структур.
2. Проаналізуйте засоби синтаксичного зв'язку в безсполучниковому складному реченні.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Хто має на городі нагідки, той знає, що цвіте ця рослина невтомно все літо, той завжди має під рукою рятівні ліки (А.Коваль).

Варіант 15

1. Охарактеризуйте структурно-семантичні ознаки складнопідрядного речення з підрядною означальною частиною.
2. Проаналізуйте семантико-синтаксичні співвідношення між безсполучниковими, складносурядними та складнопідрядними реченнями.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

А мамина яблуня білий налив стояла вся в білому цвіту, і над нею вилися бджоли з потужним, високим та густим гудінням – цією відрадною музикою весни, тепла і принадного меду (О.Сизоненко).

Варіант 16

1. Охарактеризуйте складнопідрядне речення з підрядною з'ясувальною частиною.
2. Проаналізуйте семантико-синтаксичні відношення між частинами безсполучникових складних речень.
3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Так земля зітхала за сонцем і не знала, що за малу годину вона потоне в його золотих обіймах, і сльози-тумани розвіються, зникнуть од одного ясного променистого погляду (Б.Грінченко).

Варіант 17

1. Охарактеризуйте складнопідрядні речення з підрядними обставинними частинами.
2. Проаналізуйте семантичні типи безсполучникових складних речень з однорідними частинами.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Сонце встало ясне, веселе, умите і зараз-таки почало гратись із золотими стіжками жита й пшениці, що стояли, пишаючись, на кожному обійсті (М.Коцюбинський).

Варіант 18

1. Охарактеризуйте складнопідрядні речення з підрядними супровідними як перехідний тип речення. Яка специфіка складнопідрядних наслідкових речень?
2. Проаналізуйте семантичні типи безсполучникових складних речень з неоднорідними частинами.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Поле з кожною хвилиною все більш темніє; здається, ніби сутінки розтікаються хвилями із балок і ярів, покривають землю, застилають ліс (І.Цюпа).

Варіант 19

1. Проаналізуйте функціональне співвідношення другорядних членів речення і підрядних частин складнопідрядних речень.
2. Охарактеризуйте історію вчення і сучасні погляди на граматичний статус і класифікацію безсполучникових складних речень.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Дівчата любили вогнисті рожі, бо й самі нагадували чимось ці квіти, – і зеленим клечанням, і ніжним шепотом, і юною долею (І.Цюпа).

Варіант 20

1. Охарактеризуйте функції сполучників і сполучних слів у складнопідрядному реченні.
2. Проаналізуйте багатокомпонентні складносурядні та безсполучникові складні речення.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Якось раптово зчух і зів'яв рум'яний красень вечір, швидко густішали сутінки, що невдовзі переросли в темряву, на небі висіялися дрібненькі миготливі зірки, а з широкої долини Росі на круті горби потягло туманом і сирію прохолодою (В.Малик).

Варіант 21

1. Охарактеризуйте засоби зв'язку частин складнопідрядного речення.
2. Проаналізуйте роль інтонації в організації безсполучникових складних речень. Як поділяються безсполучникові речення за характером інтонації?
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Доля не шкодувала йому страждань, але й не пожаліла втіх, що били із здорового джерела життя (І.Франко).

Варіант 22

1. Охарактеризуйте диференційні ознаки безсполучникових складних речень, у чому виявляється проблема їх граматичного статусу.
2. Проаналізуйте співвідношення форм прямої та непрямої мови, різні типи їх зв'язку.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Сподіваються від своїх дітей найвищих духовних злетів, бо й в останню хвилину думають про те, щоб діти їхні жили достойно серед людей і творили добро на своїй землі (О.Сизоненко).

Варіант 23

1. Що ви розумієте під поняттям ускладнене складне речення? Назвіть типи багатокomпонентних складних речень.
2. Проаналізуйте систему розділових знаків при прямій і непрякій мові.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

А місяць, що перше висів серед ясного неба сірою малопомітною плямою, під темним крилом ночі зразу ожив і засвітився білим чарівним вогнем (С.Васильченко).

Варіант 24

1. Охарактеризуйте варіанти поєднання сурядно-підрядних конструкцій в українській мові.
2. Проаналізуйте особливості заміни прямої мови непрямою.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

По обидва боки Росі стояли круті горби, поперерізувані й перетяті глибокими, вузькими ярками; і долини, й гори були засипані свіжим білим снігом, неначе лебединим пухом; небо було вкрите білим прозорим туманом; через туман лився срібний тихий світ вечірнього сонця (І.Нечуй-Левицький).

Варіант 25

1. Охарактеризуйте складні багатокomпонентні сполучниково-безсполучникові речення та їхні структурні властивості.
2. Проаналізуйте період, його структурні типи, особливості інтонації та стилістичні функції.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

А дивокінь гривою поле покриває, терновими очима зорі читає, срібними копитами землю рве, а як заірже – найстрашніші звірі ховаються в хащах-яругах (І.Ільєнко).

Варіант 26

1. Охарактеризуйте вживання розділових знаків у різних типах складних речень.
2. Проаналізуйте вживання сполучників у складносурядних реченнях, їх вплив на характер семантико-синтаксичних відношень між предикативними частинами, на відкритість чи закритість структури.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Ліс стояв, неначе молода під вінцем, у дорогому білому уборі, якого не вигадає ні одна людська думка (І.Нечуй-Левицький).

Варіант 27

1. Охарактеризуйте типи сполучників у складнопідрядному реченні. Які з них належать до асемантичних, а які до семантичних?
2. Проаналізуйте різновиди змістових відношень між предикативними частинами безсполучникових складних речень.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Ні одна картина природи влітку не може прирівнятись до тієї пишної фантастичної картини мертвої зими: то був тихий, мрійний, фантастичний сон заснулої землі (І.Нечуй-Левицький).

Варіант 28

1. Охарактеризуйте складнопідрядні речення з підрядними порівняльними частинами? Чим вони відрізняються від порівняльних зворотів простого речення?
2. Проаналізуйте основні семантичні типи безсполучникових складних речень з однорідними частинами.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Золотими віхолами відшуміла осінь, білими хуртовинами вітровіє зима, зеленою повинню розливається весна-красна, а там, дивись, уже й літо на порозі (І.Цюпа).

Варіант 29

1. Назвіть дослідників складного речення та їхні основні праці.
2. Проаналізуйте безсполучникові складні речення відкритої і закритої структури.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Вітрами й сонцем Бог мій шлях намітив, та там, де треба, – я тверда й сувора (О.Теліга).

Варіант 30

1. Розкрийте сутність понять однорідна, неоднорідна та послідовна підрядність. Що таке супідрядність?
2. Проаналізуйте, як впливають типи семантико-синтаксичних відношень між предикативними частинами на вживання розділових знаків у безсполучниковому складному реченні.
- 3.Зробіть синтаксичний розбір речення.

Заснули води і човни на водах, висять рої, як кетяги пахучі, і навіть сонце, мов достиглий плід, здається непорушним (М.Рильський).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
2. Кадомцева Л.О. Українська мова. Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – 127 с.
3. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – 400 с.
4. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення): Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 100 с.
5. Слинько І.І., Гуйванюк М.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – 670 с.
6. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – 515 с.
7. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – 385 с.
8. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – 399 с.
9. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Академія, 2004. – 408 с.

ДОДАТКОВА

1. Андерш Й.Ф. Проблеми синтаксичної семантики в сучасному зарубіжному мовознавстві // Мовознавство. – 1983. - № 1. – С. 11-19.
2. Андерш Й.Ф. До питання про семантичну структуру речення // Мовознавство. – 1984. – № 5. – С. 38-42.
3. Андерш Й.Ф. Синтаксико-семантичне моделювання простого речення (на матеріалі чеської та української мов) // Зіставне дослідження української, чеської та російської мов. – К.: Наук. думка, 1987. – С. 97-111.
4. Бабайцева В.В. Односоставные предложения в современном русском языке. – М.: Просвещение, 1968. – 160 с.
5. Бабайцева В.В. Система членов предложения в современном русском языке. – М.: Просвещение, 1988. – 158 с.
6. Баландіна Н.Ф. Предикатно-аргументне представлення семантики речення // Мовознавство. – 1992. – № 5. – С. 60-65.
7. Баранник Д.Х. Два рівні граматичної структури речення // Мовознавство. – 1993. – № 6. – С. 12-19.
8. Безпояско О.К. Інфінітив у функції другорядних членів речення // Укр. мова і літ. в шк. – 1984. – № 3. – С. 51-53.
9. Белошапкова В.А. Современный русский язык: Синтаксис. – М.: Высш. шк., 1977. – 248с.
10. Богданов В.В. Семантико-синтаксическая организация предложения. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1977. – 204 с.
11. Болюх В.О. Власне-семантична і формально-граматична інтерпретація безособових речень // Мовознавство. – 1992. – № 3. – С. 44-48.

12. Будько М.В. Проблема простого ускладненого речення у вітчизняному мовознавстві // Мовознавство. – 1991. – № 3.
13. Булаховський Л.А. Питання синтаксису простого речення в українській мові // Дослідження з синтаксису української мови. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – С. 5-28.1. Булаховський Л.А. Керування // Вибр. праці: В 5 т. – К.: Наук. думка, 1977. – Т. 2. – С. 553-568.
14. Ващук В.О. Важкі випадки вираження підмета і його стилістичні особливості // Укр. мова і літ. в шк. – 1970. – № 12. – С. 27-29.
15. Вихованець І.Р. Синтаксичні зв'язки і семантико-синтаксичні відношення // Синтаксис словосполучення і простого речення. – К.: Наук. думка, 1975. – С. 29-45.
16. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – 222 с.
17. Вихованець І.Р. Типологія семантико-синтаксичних відношень // Українська мова. Теорія і практика: Темат. зб. наук. праць. – К.: ІСДО, 1993. – С. 7-10.
18. Вихованець І.Р. Граматичні вияви керування // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. – Донецьк: ДонДУ, 1996. – Вип. 2. – С. 9-13.
19. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Семантико-синтаксична структура речення. – К.: Наук. думка, 1983. – 219с.
20. Гандзюк С.П. Дієслівна валентність та іменний присудок // Мовознавство. – 1978. – № 3. – С. 62-65.
21. Городенська К.Г. Дери́вація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991. – 192 с.
22. Грищенко А.П. Категорія предикативності // Синтаксис словосполучення і простого речення. – К.: Наук. думка, 1975. – С. 5-11.
23. Грищенко А.П. Модальність і часова співвіднесеність як зовнішньо-синтаксичні ознаки речення // Там же. – С. 16-29.
24. Давидова Л.П. Із спостережень над структурою і функціями субстантивних словосполучень // Укр. мова і літ. в шк. – 1971. – № 11. – С. 20-24.
25. Загнітко А.П. Позиційна модель речення і валентність дієслова // Мовознавство. – 1994. – № 2-3. – С. 48-56.
26. Іваненко З.І. Односкладні речення як синонімічні паралелі двоскладних // Укр. мова і літ. в шк. – 1985. № 8. – С. 38-43.
27. Іваницька Н.Л. Складений присудок як синтаксична структура // Синтаксис словосполучення і простого речення. – К.: Наук. думка, 1975. – С. 59-84.
28. Іваницька Н.Л. Речення з дієсловом «бути» в українській мові // Укр. мова і літ. в шк. – 1981. – № 12. – С. 9-13.
29. Іваницька Н.Л. Непоширене в українській мові // Укр. мова і літ в шк. – 1984. – № 2. – С. 31-34.
30. Іваницька Н.Л. Формально-граматичне і семантико-граматичне моделювання структури простого речення (на матеріалі двоскладних речень української мови) // Мовознавство. – 1986. – № 1. – С. 20-27.

31. Іваницька Н.Л. Синтаксична структура двоскладних речень (питання формально-граматичного і семантико-граматичного членування) // Укр. мова і літ. в шк. – 1986. – № 1. – С. 36-41.
32. Казимирова І.А. Семантичні основи синтаксичного аналізу інфінітива у придієслівній позиції // Мовознавство. – 1992. - № 5. – С. 56-60.
33. Козачук Г.О. Підмети, виражені словосполученнями // Укр. мова і літ. в шк. – 1982. – № 1. – С. 36-39.
34. Лекант П.А. Типы и формы сказуемого в современном русском языке. – М.: Высш. шк., 1976. – 143 с.
35. Лекант П.А. Синтаксис простого предложения в современном русском языке. – М.: Высш. шк., 1974. – 158 с.
36. Матвеев С.Б. Семантична специфіка українського безособового речення з модальним предикатом // Мовознавство. – 1997. - № 4-5. – С. 27-32.
37. Матезиус В. О так называемом актуальном членении предложения // Пражский лингвистический кружок. – М.: Прогресс, 1967. – С. 239-245.
38. Морозова І.Б. Еліптичні речення в діалозі // Мовознавство. – 1988. – № 4. – С. 39-42.
39. Мухин А.М. Структура предложений и их модели. – Л.: Наука, 1968. – 230 с.
40. Плющ М.Я. Категорія суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення. – К.: Вища шк., 1986. – 175 с.
41. Прияткина А.Ф. Русский язык. Синтаксис осложненного предложения. – М.: Высш. шк., 1990. – 176 с.
42. Савченко І.Я. Семантика атрибутивного відношення // Мовознавство. – 1988. – № 3. – С. 46-49.
43. Слинько І.І. Парадигматика простого речення української мови (двоскладне речення) // Мовознавство. – 1978. – № 3. – С. 23-31.
44. Слинько І.І. Парадигматика простого речення української мови (односкладне речення) // Мовознавство. – 1980. – № 3. – С. 22-29.
45. Слинько І.І. Чи є односкладні речення? // Мовознавство. – 1985. – № 4. – С. 48-53.
46. Слинько І.І. Другорядні чи поширюючі члени речення? // Мовознавство. – 1990. – № 2. – С. 3-11.
47. Слинько І.І. Сполучникові конструкції у відокремлених зворотах // Мовознавство. – 1992. – № 5. – С. 61-65.
48. Слюсарева Н.А. Синтаксис и морфология в свете функционального подхода // Науч. докл. высш. шк. Филол. науки. – 1984. – № 5. – С. 36-41.
49. Удовиченко Г.М. Словосполучення у сучасній українській мові. – К.: Наук. думка, 1968. – 227 с.
50. Фоменко Ю.В. Является ли словосочетание единицей языка? // Филолог. науки. – 1975. – № 6. – С. 60-65.
51. Чумаков О.М. Синтаксична структура простого речення // Мовознавство. – 1988. – № 5. – С. 25-30.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання
Початковий	1	Студент може розрізняти об'єкт вивчення, відтворити деякі елементи матеріалу.
	2	Студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення.
	3	Студент відтворює менше половини навчального матеріалу, з допомогою викладача виконує елементарні завдання.
Середній	4	Студент знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснення викладача, повторити за зразком певну операцію.
	5	Студент розуміє основний навчальний матеріал, здатний із помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило.
	6	Студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу. Відповідь його правильна, але недостатньо осмислена. З допомогою викладача студент здатний аналізувати, порівнювати, робити висновки. Студент уміє застосувати знання при виконанні завдань прикладного характеру за зразком.
Достатній	7	Студент правильно, логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, частково контролює власні навчальні дії.
	8	Знання студента є достатньо повними, він правильно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь його повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями.
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в дещо змінених ситуаціях, уміє аналізувати і систематизувати інформацію, доречно використовує термінологію, використовує загальновідомі докази у власній аргументації.
Високий	10	Студент володіє глибокими й міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях. Самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї.
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з предмету, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, добре володіє спеціальною термінологією, уміє ілюструвати відповідь прикладами, знаходити джерело інформації та аналізувати її, ставити й розв'язувати проблеми. Визначає програму особистої пізнавальної діяльності.
	12	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності, вміє ставити й розв'язувати проблеми, самостійно здобувати й використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї. Студент вільно володіє спеціальною термінологією, грамотно ілюструє відповідь прикладами, вміє комплексно застосовувати одержані знання з інших дисциплін для розв'язання практичних завдань.